

مقایسه شیوه‌های مقابله با استرس و جرأت‌ورزی دانش‌آموزان آموزش‌دیده در

پایگاه‌های بسیج و دانش‌آموزان غیر بسیجی

Comparing of Coping Strategies with Stress and Assertiveness in Trained Students in Basij and non-Bajis Students

تاریخ پذیرش: ۹۴/۹/۱

تاریخ دریافت: ۹۴/۷/۱۰

Shirazi M. PhD, Nooripour R. MSc[□], Fardin MA. MSc, Sanagoo Moharer Gh. PhD, Hosseinian S. PhD

محمود شیرازی^۱، رقیه نوری پور لیاولی[□]، محمدعلی فردین^۲،
غلامرضا ثناگوی محرر^۳، سیمین حسینیان^۴

Abstract

Introduction: The objective of this study was to Comparing Coping Strategies with stress and assertiveness in students trained in the Basij bases and normal students.

Method: This descriptive study followed a casual-comparative design and the statistical population included all male Basiji students trained in Basij bases in mosques in district two of Zahedan whom were 1875 individuals and normal male high school students in district two of Zahedan whom were 4769 individuals. In current study, sampling method was multistage cluster sampling and 355 questionnaires from normal students and 318 questionnaires from students trained in the Basij bases were collected. Tools were Billings and Mouse Coping Strategies Scale and Gammbrill and Richy Assertiveness Questionnaire.

Results: Results of multivariate analysis of variance indicated that when dealing with stressful situations, students trained in the Basij bases applied (behavioral, cognitive, and problem-solving coping) responses and normal school students, when encountering with stressful situations, used emotion-focused and avoidant coping responses. Moreover, students trained in the Basij bases used assertiveness techniques (initiating social contact, coping and accepting criticism, and assertiveness in situations that some help should be provided) and normal school students applied assertiveness techniques (rejecting the demand and negative feedback).

Discussion: Basij courses in mosques have a significant impact on assertiveness and methods of dealing with stress in students.

Keywords: Stress, Assertiveness, Student, Basij

چکیده

مقدمه: هدف از این پژوهش مقایسه شیوه‌های مقابله با استرس و جرأت‌ورزی دانش‌آموزان آموزش‌دیده در پایگاه‌های بسیج و دانش‌آموزان غیر بسیجی بود.

روش: روش پژوهش توصیفی، از نوع علی-مقایسه‌ای بود و جامعه آماری را کلیه دانش‌آموزان پسر بسیجی آموزش‌دیده در پایگاه‌های بسیج مساجد ناحیه دو زاهدان به تعداد ۱۸۷۵ نفر و دانش‌آموزان پسر عادی مقطع متوسط ناحیه دو زاهدان به تعداد ۴۷۶۹ تشکیل می‌دادند. در این پژوهش از روش نمونه‌گیری، خوشه‌ای چندمرحله‌ای استفاده گردید و تعداد ۳۵۵ پرسشنامه از بین دانش‌آموزان آموزش‌دیده و ۳۱۸ پرسشنامه از بین دانش‌آموزان آموزش‌دیده در پایگاه‌های بسیج گردآوری شد. ابزار شامل پرسشنامه راهبردهای مقابله‌ای بلینگر و موس و جرأت‌ورزی گمبریل و ریچی بود.

نتایج: نتایج تحلیل واریانس چند متغیری نشان داد که دانش‌آموزان آموزش‌دیده در پایگاه‌های بسیج، در برخورد با موقعیت‌های استرس‌زا، از پاسخ‌های (مقابله‌ای رفتاری، مقابله‌ای شناختی و مقابله‌ای حل مسئله) و دانش‌آموزان عادی مدارس در برخورد با موقعیت‌های استرس‌زا، از پاسخ‌های مقابله‌ای متمرکز بر هیجان و پاسخ‌های اجتنابی بهره می‌برند، همچنین دانش‌آموزان آموزش‌دیده در پایگاه‌های بسیج، از شیوه‌های جرأت‌ورزی (پیش‌قدم شدن در آغاز یک برخورد اجتماعی، کنار آمدن و قبول انتقاد، ابراز وجود در موقعیت‌هایی که باید کمک کرد) و دانش‌آموزان عادی مدارس از شیوه‌های جرأت‌ورزی (رد کردن تقاضا و پس‌خوراند منفی) بهره می‌برند.

بحث: دوره‌های بسیج مساجد تأثیر بسزایی در جرأت‌ورزی و شیوه‌های مقابله با استرس در دانش‌آموزان دارد.

کلید واژه‌ها: استرس، جرأت‌ورزی، دانش‌آموز، بسیج

□ Corresponding Author: Department of Counseling, Faculty of Education & Psychology, Alzahra University, Tehran, Iran
E-mail: nooripour.r@gmail.com

۱- گروه روانشناسی دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران

□ گروه مشاوره، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران

۳- گروه روانشناسی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه آزاد اسلامی واحد زاهدان، ایران

۴- گروه مشاوره، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران

مقدمه

مقابل از جرأت ورزشی به عنوان قلب رفتار میان فردی و کلید روابط انسانی یادشده است (لین، ۲۰۰۴، به نقل از رحیمیان بوگر، شاره، حبیبی عسگرآباد و بشارت، ۱۳۸۶). به گونه‌ای که در رشد و شکوفایی خلاقیت و توانایی‌های دانش آموزان نقش بسزایی ایفا می‌کند؛ و از آنجایی که در نظام جمهوری اسلامی ایران، بسیج همواره به عنوان مهم‌ترین بستر حرکت مردمی و قاعده اصلی تحول و تعالی بوده است و در حال حاضر در سازمان بسیج، تحول و تعالی در حوزه آموزش و تربیت نوجوانان و دانش آموزان از مهم‌ترین اقدامات محسوب می‌شود (حبیبی و همکاران، ۱۳۸۹). لذا فرض بر این است که دوره‌های آموزشی بسیج مساجد و پایگاه‌های بسیج دانش آموزی، می‌تواند نقش بسزایی در مقابله با شرایط پراسترس و جرأت ورزشی دانش آموزان داشته باشد؛ چراکه افراد برای رهایی از تنش‌های روانی ناشی از استرس، شیوه‌های مقابله و راه‌حل‌های مختلفی را به کار می‌برند. بر اساس نظر فولکمن^{۱۷} و لازاروس^{۱۸} (۱۹۸۶) «مقابله عبارت از تلاش‌های شناختی و رفتاری فرد به منظور غلبه پیدا کردن بر تنش روانی، تحمل کردن، کاهش دادن یا به حداقل رساندن اثر آن است». در واقع یکی از اهداف قانون جدید آموزش و پرورش اسپانیا، ارائه یک مدل آموزشی به منظور افزایش مهارت‌های اجتماعی از جمله توانایی جرأت ورزشی و احساس همدردی در دانش آموزان می‌باشد (گارسیا لوپز^{۱۹}، گوتیرز^{۲۰}، ۲۰۱۵). به عقیده راجرز (۱۹۹۳) به نقل از کرمی، (۱۳۸۴) افراد در پاسخ به موقعیت‌های استرس‌زا، از چهار پاسخ مقابله‌ای (رفتاری، شناختی، اجتنابی، متمرکز بر هیجان و حل مسئله) استفاده می‌کنند. راهبرد رفتاری^{۲۱} مقابله با استرس: راهبردهایی که نا هشیارانه برای مقابله مستقیم با استرس به کار برده می‌شوند نه با منبع

استرس بخش اجتناب‌ناپذیر از زندگی (ولف^۱، استیدحام^۲، رز^۳، ۲۰۱۵) و یک پدیده ذهنی است (آزاد، ۱۳۸۰). نقش استرس‌های روانی، همواره به عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل پیدایش و شکل‌گیری بیماری‌های مختلف جسمانی، روانی، مرگ و میر افراد مطرح بوده است (امین یزدی، صالحی فدردی، ۱۳۸۷)؛ و جرأت ورزشی^۴ درک صحیح قوانین، آداب، رسوم و برقراری صحیح ارتباط با دیگران می‌باشد (گارسیا لوپز^۵، گوتیرز^۶، ۲۰۱۵). پژوهش‌های روان‌شناختی در زمینه استرس، با مطالعات دکتر هانس سلیه^۷ در سال ۱۹۵۴ تحت عنوان استرس در زندگی که از استرس به عنوان خواسته‌های غیرمعمول و خاص بر بدن یاد می‌کرد، آغاز شد. اخیراً انجمن روانشناسی آمریکا^۸ (۲۰۱۳) سه نوع عمده و شایع از استرس را توصیف کرده است. نوع اول استرس حاد می‌باشد که به استرس‌های کوتاه‌مدتی که در فرد اتفاق می‌افتد اشاره دارد که رایج‌ترین شکل این استرس در ترافیک‌های شهری طولانی مدت اتفاق می‌افتد که با علائمی همچون سردرد و فشارخون بالا همراه می‌باشد، نوع دوم، استرس اپیزودیک^۹ یا طولانی‌مدت است که فرد به صورت منظم آن را در زندگی پر هرج و مرج تجربه می‌کند که همراه با بیماری‌های قلبی، سردردهای مکرر، فشارخون بالا و درد در قفسه سینه همراه است و نوع سوم، استرس مزمن می‌باشد که بخشی ثابت از زندگی برخی افراد را که با خانواده‌های نابسامان و مشکلات مالی و فقر دسته و پنجه نرم می‌کنند، تشکیل می‌دهد (هیل^{۱۰}، منتور^{۱۱}، هس^{۱۲}، ۲۰۱۴). در واقع امروزه واژه استرس به طور فزاینده‌ای در زندگی روزمره به کار می‌رود (ال‌آمری^{۱۳}، جی^{۱۴}، موآلا^{۱۵}، والیمحمد^{۱۶}، ۲۰۱۵) و در

استرس. راهبرد شناختی^{۲۲} مقابله با استرس: راهبردهایی که هشیارانه برای مقابله مستقیم با منبع استرس و برای حل مسئله به‌کاربرده می‌شوند. راهبرد اجتنابی^{۲۳} مقابله با استرس: راهبردهایی که نا هشیارانه برای فاصله گرفتن و اجتناب از منبع استرس، اعم از اجتناب در سطح تفکر و انکار وجود عامل استرس‌زا یا اجتناب در سطح عمل، اتخاذ می‌شوند. راهبرد هیجانی^{۲۴} مقابله با استرس: راهبردهایی که تحت تأثیر حالت‌های هیجانی اتخاذ می‌شوند و با بروز هیجانات مختلف توأم‌اند، مانند سیگار کشیدن، پرخوری، پرخاشگری و خوابیدن همراه می‌باشد. لذا با توجه به این‌که بسیج پدیده‌ای سیاسی - اجتماعی و فرهنگی است که از انقلاب اسلامی ریشه گرفته و در سرعت بخشیدن به گسترش تفکر اسلامی کمک شایانی کرده است؛ این یادگار حضرت امام خمینی (ره) در طول سه دهه گذشته نقش برجسته و انکارناپذیر در جامعه داشته و در معادلات استراتژیک به‌عنوان متغیری مؤثر عمل کرده و بدیهی است که زمینه شکل‌گیری بسیج در ارتباط با پاسخگویی به طیف گسترده‌ای از تهدیدهای ناامنی سخت‌افزاری معنا می‌یابد. در آغاز دهه چهارم انقلاب بیش از گذشته به حضور و تلاش و کارکرد بسیج نیازمندیم؛ چراکه حوزه کارکردی بسیج بسیار گسترده و فراگیر است و تمامی میدان‌ها و عرصه‌های سیاسی، فرهنگی و اجتماعی را در برمی‌گیرد (طوسی و مهری، ۱۳۹۱). از این‌رو در عصر تهدید نرم بررسی نقش بسیج بسیار مهم تلقی می‌شود. لذا با توجه به جایگاه سازنده و آموزشی بسیج در کشور، این پژوهش به دنبال پاسخ به این سؤال‌ها می‌باشد.

۱- آیا تفاوتی در شیوه‌های مقابله با استرس دانش‌آموزان آموزش‌دیده در پایگاه‌های بسیج و

دانش‌آموزان عادی شهرستان زاهدان وجود دارد؟

۲- آیا تفاوتی در جرأت‌ورزی دانش‌آموزان آموزش‌دیده در پایگاه‌های بسیج و دانش‌آموزان عادی شهرستان زاهدان وجود دارد؟

روش

روش این پژوهش توصیفی، از نوع علی-مقایسه‌ای بود. جامعه آماری را دو گروه از دانش‌آموزان تشکیل می‌داد. گروه اول دانش‌آموزان پسر بسیجی آموزش‌دیده در پایگاه‌های بسیج مساجد ناحیه دو زاهدان به تعداد ۱۸۷۵ نفر و گروه دوم، دانش‌آموزان پسر عادی مقطع متوسط ناحیه دو زاهدان به تعداد ۴۷۶۹ نفر. در این پژوهش از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای استفاده گردید. بدین ترتیب که به منظور توزیع پرسشنامه در بین دانش‌آموزان بسیجی مراجعه کننده به مساجد، از بین ۱۰ پایگاه بسیج، ۴ پایگاه به‌صورت قرعه‌کشی انتخاب شدند و در بین کلیه دانش‌آموزان بسیجی که در دسترس بودند پرسشنامه توزیع گردید. به منظور توزیع پرسشنامه در بین دانش‌آموزان عادی که سابقه شرکت در دوره‌های بسیج مساجد را نداشتند، از ۶ دبیرستان پسرانه ناحیه دو زاهدان، سه دبیرستان به‌صورت قرعه‌کشی انتخاب و سپس از هر دبیرستان ۴ کلاس درس به‌صورت قرعه‌کشی انتخاب شد؛ از ۱۲ کلاس از هر کلاس ۳۰ دانش‌آموز به‌صورت تصادفی ساده (قرعه‌کشی) انتخاب شدند و در نهایت تعداد ۳۵۵ پرسشنامه از بین دانش‌آموزان عادی که هیچگونه سابقه شرکت در دوره‌های بسیج مساجد را نداشتند و ۳۱۸ پرسشنامه از بین دانش‌آموزان آموزش‌دیده در پایگاه‌های بسیج گردآوری شد؛ همچنین به‌منظور تعیین حجم نمونه از فرمول کوکران استفاده گردید.

پرسشنامه راهبردهای مقابله‌ای بلینگز^{۲۵} و موس^{۲۶}:

این پرسشنامه که توسط بیلکیز و موس در سال ۱۹۸۱ تهیه گردیده است، ۱۹ ماده دارد و راهبردهای مقابله‌ای شخص را در برخورد با استرس می‌سنجد. این پاسخ‌ها عبارت‌اند از پاسخ‌های مقابله‌ای رفتاری (سؤالات: ۲-۱۱-۱۷)، شناختی (سؤالات: ۱-۱۹-۵-۸)، اجتنابی (سؤالات: ۳-۷-۹-۱۲-۱۸)، حل مسئله (سؤالات: ۱۰-۱۳-۱۴-۱۶) و متمرکز بر هیجان (سؤالات: ۴-۶-۱۵). در این پرسشنامه از پاسخگو خواسته می‌شود یک بحران شخصی یا حادثه‌ای استرس‌زا را که به تازگی تجربه کرده در نظر گیرد. با توجه به این که چگونه با آن رویداد یا حادثه پراسترس درگیر شده به گویه‌های پرسشنامه به‌صورت همیشه، اغلب، گاهی و هیچ‌وقت پاسخ دهد. برای نمره‌گذاری سؤالات اگر از آن روش همیشه استفاده کرده است، نمره ۳ و به همین ترتیب، روشی که اغلب بکار برده نمره ۱، گاهی نمره ۲ و یا هیچ‌وقت از آن روش برای مقابله با استرس استفاده نکرده است، نمره صفر منظور می‌شود. در پژوهش حیدری، قرخانی و محبوب، ۲۰۱۱، پایایی این پرسشنامه به روش تصنیف و با استفاده از فرمول تصحیح اسپیرمن و براون محاسبه گردید که ضریب آن ۰/۸۷ گزارش گردید. همچنین پورشهباز (۱۳۷۲) ضریب پایایی این پرسشنامه را به روش تصنیف ۰/۷۸ و رسول‌زاده طباطبایی (۱۳۶۹) پایایی پرسشنامه را به روش همسانی درونی محاسبه و مقدار آلفای کرونباخ، ۰/۷۷ گزارش کردند. در این پژوهش آلفای کرونباخ به دست آمده از دانش آموزان بسیجی برابر با ۰/۷۰ بود.

پرسشنامه جرأت‌ورزی (ابراز وجود) گمبریل و ریچی:

پرسشنامه جرأت‌ورزی بر اساس آزمون جرأت‌ورزی

گمبریل و ریچی^{۲۷} (۱۹۷۵) تهیه شده است و دارای ۴۰ ماده اصلی می‌باشد که در برخی از مواد آن به دلیل عدم تطابق با فرهنگ ایرانی، تغییراتی داده شده و به ۲۲ سؤال رسیده است. هر ماده آزمون یک موقعیت را که مستلزم رفتار جرأت‌ورزی است نشان می‌دهد از آزمودنی خواسته می‌شود که برای پاسخ دادن به سؤالات برحسب یک مقیاس درجه‌بندی ۵ گزینه‌ای عمل نماید. این آزمون دارای چند رشته سؤال است شامل: الف) رد کردن تقاضا، سؤالات (۱، ۵، ۱۸)، ب) بیان کردن محدودیت‌های شخصی (۳، ۱۰، ۱۶، ۱۹)، ج) پیش‌قدم شدن در آغاز یک برخورد اجتماعی و بیان احساسات مثبت (۲، ۹، ۱۳، ۱۷)، چ) کنار آمدن و قبول انتقاد (۸، ۱۱، ۲۰)، خ) قبول تفاوت داشتن با یکدیگر (۱۵)، ح) ابراز وجود در موقعیت‌هایی که باید کمک کرد (۷، ۱۲، ۱۴) و پس‌خوراند منفی (۴، ۶، ۲۱، ۲۲). این پرسشنامه برخلاف سایر پرسشنامه‌های جرأت‌ورزی برای افراد خاصی ساخته نشده است و سؤالات آن محدوده وسیعی از موقعیت‌های مختلف را دربر می‌گیرد. ماده‌های این مقیاس دارای ۵ گزینه است: ۱- بسیار زیاد ناراحت می‌شوم؛ ۲) زیاد ناراحت می‌شوم؛ ۳) به‌طور متوسط ناراحت می‌شوم؛ ۴) کمی ناراحت می‌شوم؛ ۵) اصلاً ناراحت نمی‌شوم. آزمودنی‌ها یکی از این گزینه‌ها را انتخاب می‌کند و علامت می‌زند. در این مقیاس ماده‌ها بر اساس مقادیر «۱، ۲، ۳، ۴، ۵» نمره‌گذاری می‌شوند در پایان حاصل جمع نمرات میزان جرأت‌ورزی فرد را نشان می‌دهد. این امتیاز دامنه‌ای از ۲۲ تا ۱۱۰ را خواهد داشت. امتیازات بالاتر بیانگر میزان جرأت‌ورزی (ابراز وجود) بالاتر در فرد پاسخ‌دهنده خواهد بود و برعکس. از نظر میزان پایایی، همبستگی بالایی بین ماده‌های آزمون با

— مقایسه شیوه‌های مقابله با استرس و جرأت‌ورزی دانش‌آموزان آموزش‌دیده در پایگاه‌های بسیج و... ۶۳

یافته‌ها

تجزیه و تحلیل اطلاعات با استفاده از شاخص‌های میانگین، انحراف معیار، درصد و تحلیل واریانس چند متغیری (MANOVA) انجام گرفت. آماره‌های توصیفی آزمودنی‌های نمونه بر اساس جنس، سن، دانش‌آموز عادی که سابقه شرکت در دوره‌های بسیج مساجد را نداشتند و دانش‌آموزان بسیجی آموزش‌دیده در دوره‌های بسیج مساجد در جدول شماره ۱ ارائه شده است.

یکدیگر وجود دارد. بار عاملی ماده‌های مختلف آزمون بین ۳۹ تا ۷۰ درصد گزارش شده است. ضریب پایایی توسط گمبیل و ریجی ۰/۸۱ گزارش شده است. پس از حذف ۱۸ ماده و هماهنگی با فرهنگ ایرانی ضریب پایایی توسط شهره آملی در انستیتو روان‌پزشکی تهران بر روی ۴۰ دانش‌آموز دختر راهنمایی با فاصله زمانی ۲۵ روز، ۰/۸۲ تعیین شد (آملی خامنه، ۱۳۷۳)؛ در این پژوهش آلفای کرونباخ به دست آمده از دانش‌آموزان بسیجی برابر با ۰/۸۰ بود.

جدول ۱- اطلاعات جمعیت شناختی مربوط به دانش‌آموزان عادی و دانش‌آموزان آموزش‌دیده در پایگاه‌های بسیج

درصد	تعداد		
۱۰۰	۶۷۳	پسر	جنسیت
۵۲/۷۴	۳۵۵	عادی (عدم سابقه شرکت در دوره‌های بسیج مساجد)	دانش‌آموز
۴۷/۳۲	۳۱۸	دانش‌آموزان آموزش‌دیده در پایگاه‌های بسیج	
۵۲/۸۹	۳۵۶	۱۵ تا ۱۷ سال	سن دانش‌آموزان
۴۷/۱۰	۳۱۷	۱۸ تا ۲۰ سال	

(n= ۶۷۳)

جدول ۲- شاخص آماری لامبدا و یلکز پنج مؤلفه پاسخ‌های (مقابله‌ای رفتاری، مقابله‌ای شناختی، مقابله‌ای اجتنابی، مقابله‌ای حل مسئله و مقابله‌ای متمرکز بر هیجان) در دو گروه دانش‌آموزان عادی و آموزش‌دیده در

پایگاه‌های بسیج مساجد

توان آزمون	مجذور اتا	سطح معناداری	F	لامبدا و یلکز	گروه‌ها
۱/۰۰	۰/۷۹۱	۰/۰۰	۱۵۹/۶۹	۰/۳۰۹	

اجتنابی، مقابله‌ای حل مسئله و مقابله‌ای متمرکز بر هیجان) در دو گروه دانش‌آموزان عادی و آموزش‌دیده در پایگاه‌های بسیج مساجد وجود دارد. (F=۱۵۹/۶۹، P=۰/۰۰، لامبدا و یلکز، =۰/۳۰۹)

همان‌طور که در جدول ۲ مشاهده می‌شود، نتایج تحلیل واریانس چند متغیری نشان می‌دهد که تفاوت آماری معناداری بین میانگین‌های پنج مؤلفه پاسخ‌های (مقابله‌ای رفتاری، مقابله‌ای شناختی، مقابله‌ای

جدول ۳- آزمون همگنی واریانس ها در زیر مقیاس های شیوه های مقابله با استرس

متغیرها	درجه آزادی ۱	درجه آزادی ۲	سطح معناداری
پاسخ های مقابله ای رفتاری	۱	۶۷۱	۰/۳۱
پاسخ های مقابله ای شناختی	۱	۶۷۱	۰/۲۴
پاسخ های مقابله ای اجتنابی	۱	۶۷۱	۰/۰۹
پاسخ های مقابله ای حل مسئله	۱	۶۷۱	۰/۱۵
پاسخ های مقابله ای متمرکز بر هیجان	۱	۶۷۱	۰/۲۵

جدول ۴- نتایج تحلیل واریانس چند متغیری (MANOVA) در شیوه های مقابله با استرس دانش آموزان عادی و آموزش دیده در پایگاه های بسیج مساجد

متغیر	دانش آموزان آموزش دیده در		دانش آموزان عادی مدارس		مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معناداری
	پایگاه های بسیج								
	Mean	SD	Mean	SD					
پاسخ های مقابله ای رفتاری	۹/۰۰	۰/۰۰	۶/۷۵	۰/۹۶	۸۱/۸۹	۱	۸۱/۸۹	۱۸۹/۵۷	۰/۰۰
پاسخ های مقابله ای شناختی	۸/۸۰	۱/۹۹	۶/۹۹	۱/۲۴	۳۴/۲۶	۱	۳۴/۲۶	۱۱/۳۸	۰/۰۱
پاسخ های مقابله ای اجتنابی	۶/۱۵	۳/۴۹	۸/۷۶	۱/۵۷	۱۹/۱۴	۱	۱۹/۱۴	۲/۵۰	۰/۰۵
پاسخ های مقابله ای حل مسئله	۹/۴۵	۰/۴۹	۶/۸۷	۱/۲۶	۳۵۳/۴۹	۱	۳۵۳/۴۹	۴۰۲/۵۴	۰/۰۰
پاسخ های مقابله ای متمرکز بر هیجان	۶/۹۰	۱/۴۹	۸/۸۶	۱/۷۹	۸/۸۶	۱	۸/۸۶	۲۰/۷۶	۰/۰۳

(n= ۶۷۳)

همان طور که در جدول شماره ۴ مشاهده می شود، نتایج تحلیل واریانس چند متغیری نشان می دهد که تفاوت آماری معناداری بین میانگین های پنج شیوه مقابله با استرس (مقابله ای رفتاری، مقابله ای شناختی، مقابله ای اجتنابی، مقابله ای حل مسئله و مقابله ای متمرکز بر هیجان) در دو گروه دانش آموزان عادی و آموزش دیده در پایگاه های بسیج مساجد در سطح $(P \leq 0/05)$ وجود دارد، به گونه ای که دانش آموزان آموزش دیده در پایگاه های بسیج، در برخورد با موقعیت های استرس زا، از پاسخ های (مقابله ای رفتاری، مقابله ای شناختی و مقابله ای حل مسئله) و دانش آموزان عادی مدارس در برخورد با موقعیت های استرس زا، از پاسخ های مقابله ای متمرکز بر هیجان و پاسخ های اجتنابی بهره می برند.

همان طور که در جدول شماره ۴ مشاهده می شود، نتایج تحلیل واریانس چند متغیری نشان می دهد که تفاوت آماری معناداری بین میانگین های پنج شیوه مقابله با استرس (مقابله ای رفتاری، مقابله ای شناختی، مقابله ای اجتنابی، مقابله ای حل مسئله و مقابله ای متمرکز بر هیجان) در دو گروه دانش آموزان عادی و آموزش دیده در پایگاه های بسیج مساجد در سطح

جدول ۵- شاخص آماری لامبدا و یلکز هفت مؤلفه در دو گروه دانش آموزان عادی و آموزش دیده در پایگاه های بسیج مساجد

لامبدا و یلکز	F	سطح معناداری	مجذورات	توان آزمون
۰/۴۰۴	۱۷۰/۳۹	۰/۰۰	۰/۸۱۱	۱/۰۰

— مقایسه شیوه‌های مقابله با استرس و جرأت‌ورزی دانش‌آموزان آموزش‌دیده در پایگاه‌های بسیج و... ۶۵

همان‌طور که در جدول ۵ مشاهده می‌شود، نتایج تحلیل واریانس چند متغیری نشان می‌دهد که تفاوت آماری معناداری بین میانگین‌های هفت مؤلفه جرأت‌ورزی (رد کردن تقاضا، بیان کردن محدودیت‌های شخصی، پیش‌قدم شدن در آغاز یک برخورد اجتماعی، کنار آمدن و قبول انتقاد، قبول تفاوت داشتن با یکدیگر، ابراز وجود در موقعیت‌هایی که باید کمک کرد و پس‌خوراند منفی) در دو گروه دانش‌آموزان عادی و آموزش‌دیده در پایگاه‌های بسیج مساجد وجود دارد ($F = 170/39$, $P = 0/00$, $\lambda = 0/404$, لامبداویلکز , $F = 170/39$).

جدول ۶- آزمون همگنی واریانس‌ها در زیرمقیاس‌های جرأت‌ورزی

متغیرها	درجه آزادی ۱	درجه آزادی ۲	سطح معناداری
رد کردن تقاضا	۱	۶۷۱	۰/۲۲
بیان کردن محدودیت‌های شخصی	۱	۶۷۱	۰/۱۸
پیش‌قدم شدن در آغاز یک برخورد اجتماعی	۱	۶۷۱	۰/۱۱
کنار آمدن و قبول انتقاد	۱	۶۷۱	۰/۱۶
قبول تفاوت داشتن با یکدیگر	۱	۶۷۱	۰/۱۸
ابراز وجود در موقعیت‌هایی که باید کمک کرد	۱	۶۷۱	۰/۰۹
پس‌خوراند منفی	۱	۶۷۱	۰/۰۶

جدول ۷- نتایج تحلیل واریانس چند متغیری (MANOVA) در مؤلفه‌های جرأت‌ورزی دانش‌آموزان عادی و آموزش‌دیده در پایگاه‌های بسیج مساجد

متغیر	دانش‌آموزان آموزش‌دیده در پایگاه‌های بسیج		دانش‌آموزان عادی مدارس		مجموع مجذورات آزادی	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معناداری
	SD	Mean	SD	Mean					
رد کردن تقاضا	۲/۳۳	۹/۸۶	۳/۹۶	۷۵/۸۸	۱	۷۵/۸۸	۱۱۰/۴۴	۰/۰۲	
بیان کردن محدودیت‌های شخصی	۲/۹۹	۱۴/۵۵	۳/۲۴	۲۲/۲۶	۱	۲۲/۲۶	۲۲/۳۸	۰/۱۱	
پیش‌قدم شدن در آغاز یک برخورد اجتماعی	۱/۴۹	۱۳/۳۳	۲/۵۷	۲۰/۱۴	۱	۲۰/۱۴	۱۰/۵۰	۰/۰۳	
کنار آمدن و قبول انتقاد	۱/۵۵	۸/۸۸	۳/۲۶	۲۳۳/۱۱	۱	۲۳۳/۱۱	۳۳۳/۵۴	۰/۰۰	
قبول تفاوت داشتن با یکدیگر	۱/۱۱	۲/۸۶	۱/۱۲	۳/۸۶	۱	۳/۸۶	۱۰/۷۶	۰/۴۴	
ابراز وجود در موقعیت‌هایی که باید کمک کرد	۱/۰۰	۹/۸۸	۳/۲۶	۲۱۱/۱۱	۱	۲۱۱/۱۱	۲۳۸/۵۴	۰/۰۰	
پس‌خوراند منفی	۲/۱۴	۱۵/۸۸	۳/۳۳	۱۴۴/۱۱	۱	۱۴۴/۱۱	۱۲۳/۶۶	۰/۰۰	

(n= ۶۷۳)

روحیه انقلابی و جهادی آنها داشته باشد، چراکه نتایج این پژوهش در پاسخ به سؤال اول که آیا تفاوتی در شیوه‌های مقابله با استرس دانش‌آموزان آموزش‌دیده در پایگاه‌های بسیج و دانش‌آموزان عادی شهرستان زاهدان وجود دارد؟ نشان داد که دانش‌آموزان آموزش‌دیده در پایگاه‌های بسیج، در برخورد با موقعیت‌های استرس‌زا، از پاسخ‌های (مقابله‌ای رفتاری، مقابله‌ای شناختی و مقابله‌ای حل مسئله) و دانش‌آموزان عادی مدارس که سابقه شرکت در دوره‌های بسیج مساجد را نداشتند، در برخورد با موقعیت‌های استرس‌زا، از پاسخ‌های مقابله‌ای متمرکز بر هیجان و پاسخ‌های اجتنابی بهره می‌برند و در پاسخ به سؤال دوم پژوهش که آیا تفاوتی در جرأت‌ورزی دانش‌آموزان آموزش‌دیده در پایگاه‌های بسیج و دانش‌آموزان عادی شهرستان زاهدان وجود دارد؟ نتایج نشان داد که دانش‌آموزان آموزش‌دیده در پایگاه‌های بسیج، از شیوه‌های جرأت‌ورزی (پیش‌قدم شدن در آغاز یک برخورد اجتماعی، کنار آمدن و قبول انتقاد، ابراز وجود در موقعیت‌هایی که باید کمک کرد) و دانش‌آموزان عادی مدارس از شیوه‌های جرأت‌ورزی (رد کردن تقاضا و پس‌خوراند منفی) بهره می‌برند که این نتایج نشان‌دهنده تاثیر بسزایی است که دوره‌های بسیج بر شیوه‌های مقابله با استرس و جرأت‌ورزی دانش‌آموزان آموزش‌دیده در پایگاه‌های بسیج مساجد دارند. در همین راستا پژوهشی توسط بیگی و حیدرنژاد، (۱۳۹۴) به بررسی نقش نهاد بسیج در سطح شهرستان بناب می‌پرداخت، نشان داد که بسیج تاثیر بسزایی در پیشگیری از بزه و حفظ امنیت اجتماعی و اخلاقی دارد؛ همچنین مرادی پردنجانی و مطلبی (۱۳۹۳) که به بررسی عوامل موثر در مشارکت اعضای بسیج در ارتقای نظم و امنیت اجتماعی جامعه

همان‌طور که در جدول ۷ مشاهده می‌شود، نتایج تحلیل واریانس چند متغیری نشان می‌دهد که تفاوت آماری معناداری بین میانگین‌های هفت شیوه جرأت‌ورزی در دو گروه دانش‌آموزان عادی و آموزش‌دیده در پایگاه‌های بسیج مساجد در سطح $(P \leq 0/05)$ وجود دارد، به‌گونه‌ای که دانش‌آموزان آموزش‌دیده در پایگاه‌های بسیج، از شیوه‌های جرأت‌ورزی (پیش‌قدم شدن در آغاز یک برخورد اجتماعی، کنار آمدن و قبول انتقاد، ابراز وجود در موقعیت‌هایی که باید کمک کرد) و دانش‌آموزان عادی مدارس از شیوه‌های جرأت‌ورزی (رد کردن تقاضا و پس‌خوراند منفی) بهره می‌برند.

بحث و نتیجه‌گیری

بسیج فرآیندی است که طی آن یک واحد اجتماعی، بیشتر منابع سه‌گانه جمعیتی، اقتصادی و نظامی قدرت را در دست می‌گیرد (احمدوند، ۱۳۸۸) و آنچه از مفهوم بسیج برمی‌آید این است که بسیج و بسیجی صرفاً به افرادی مشخص که در طول دفاع مقدس توسط سپاه پاسداران به جبهه‌های جنگ اعزام شده‌اند اطلاق نمی‌شود. امام خمینی (ره) بسیج و بسیجی را اصل کلی و عمومی تاریخی می‌دانند و می‌فرمایند: بسیج لشکر مخلص خداست که دفتر تشکل آن را همه مجاهدان از اولین تا آخرین امضاء نموده‌اند، بنابراین دامنه بسیج گسترده است و شامل همه مدافعان اسلام می‌شود (طوسی و مهری، ۱۳۹۱). از آنجایی که مساجد محل ترویج فرهنگ ایثار و شهادت و امر به معروف و نهی از منکر هستند، از این رو نقش مساجد و پایگاه‌های بسیج مستقر در مساجد، در حفظ آرمان‌های اسلام و انقلاب بسیار برجسته و اساسی است و دوره‌های آموزش بسیج و تشویق دانش‌آموزان به شرکت در دوره‌های بسیج مساجد می‌تواند نقش بسزایی در

پژوهش‌های داخلی در این زمینه بسیار محدود می‌باشد، لذا با توجه به یافته‌های این پژوهش که می‌تواند دانش موجود در این زمینه را گامی به پیش ببرد؛ به پژوهشگران پیشنهاد می‌شود با توجه به اهمیت و نقش بسیج که از جمله دستاوردهای بزرگ انقلاب اسلامی می‌باشد، به تحقیقات بیشتری در رابطه با اثر گذاری دوره‌های بسیج در رشد فرهنگ ایثار و شهادت در جامعه بپردازند.

پی‌نوشت

- 1- Wolf
- 2- Stidham
- 3- Ross
- 4- Assertiveness
- 5- Garcí'a-Lo'pez
- 6- Gutie' rrez
- 7- Hans Selye
- 8- American Psychological Association
- 9- episodic
- 10-Hill
- 11-Mentor
- 12-Hess
- 13-Al-Ameri
- 14-Gee
- 15-Mua'ala
- 16-Wallymahmed
- 17-Folkman
- 18-Lazarus
- 19-Garci' a-Lo'pez
- 20-Gutie' rrez
- 21-Behavioural strategy
- 22-Cognitive strategy
- 23-Avoidance strategy
- 24-Emotional strategy
- 25-Belings
- 26-Moos
- 27-Richey

منابع

۱- آملی خامنه، شهره. (۱۳۷۳). بررسی و مقایسه میزان کارایی روش جرأت‌آموزی و روش جرأت‌آموزی توام با بازسازی شناختی بر روی برخی از نوجوانان مضطرب اجتماعی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد بالینی، انستیتو روان پزشکی تهران.

پرداختند، نتایج نشان داد که میانگین نمره مسئولیت‌پذیری، سابقه مشارکتی، رضایتمندی اعضای بسیج، احساس تعلق و اعتماد اجتماعی اعضای بسیج از میزان متوسط نمره معیار بالاتر است. لذا با توجه به نتایج این پژوهش و تحقیقات پیشین می‌توان دریافت که دوره‌های بسیج دانش‌آموزی مساجد تأثیر بسزایی در جرأت‌ورزی و چگونگی برخورد با شرایط پراسترس در دانش‌آموزان دارد، چراکه در دوران نوجوانی و جوانی روح عرفان، معنویت و جرأت‌ورزی متجلی می‌شود و نوجوانان و جوانان آماده پذیرش فضیلت‌ها و ارزش‌های الهی می‌شوند و زمینه‌های کمال‌طلبی در آنان بروز می‌کنند. در واقع دوره نوجوانی نقطه آغاز شکوفایی و رشد استعدادهای بالقوه انسان محسوب می‌شود که می‌تواند بهترین دوران سازندگی روحی و روانی نیز به حساب آید و مناسب‌ترین زمینه برای طراحی و ایجاد هرگونه تغییر و تحول فردی و اجتماعی باشد، به طوری که چرخ‌های انقلاب و تحولات متعددی توسط این گروه به حرکت درآمده و سرعت می‌گیرد. از همین رو عضویت نوجوانان و جوانان در بسیج دانش‌آموزی و پس‌از آن بسیج دانشجویی می‌تواند آنان را از یک‌طرف با نقش و کارکردهای بسیج آشنا نماید و از طرف دیگر می‌توانند در دفاع از ارزش‌های انقلاب و دستاوردهای ۳۰ ساله نظام جمهوری اسلامی بسیار متعهدانه در عرصه‌های مختلف ملی و مذهبی حضوری پرشور و مؤثر داشته باشند (نظافتی، ۱۳۹۴).

از آنجایی که برخی از دانش‌آموزان بسیجی شرکت‌کننده در این پژوهش سابقه چندین سال متوالی عضویت در بسیج را داشتند و برخی دیگر از دانش‌آموزان بسیجی سابقه عضویت کوتاه مدتی داشتند، لذا این تفاوت و تأثیر سال‌های عضویت در بسیج مد نظر قرار نگرفت. همچنین بررسی ادبیات نشان داد که

- ۲- آزاد، فلاح. (۱۳۸۰). آسیب شناسی روانی. تهران: انتشارات بعثت.
- ۳- امین یزدی، امیر. صالحی فدردی، جواد. (۱۳۷۸). بررسی رابطه سبک اسنادی با استرس ادراک شده. مطالعات تربیتی و روان شناسی؛ ۱(۲)
- ۴- احمدوند، شجاع. (۱۳۸۸). بسیج سیاسی در انقلاب اسلامی ایران و انقلاب ساندنیستی نیکاراگوئه. پژوهشنامه علوم سیاسی، سال چهارم، شماره چهارم.
- ۵- بیگی، جمال. حیدر نژاد، کمال. (۱۳۹۴). نقش نهاد بسیج در پیشگیری از بزه و حفظ امنیت اجتماعی و اخلاقی در سطح شهرستان بناب. فصلنامه پژوهش های حفاظتی - امنیتی، ۴(۱۴): ۱۰۷-۱۲۰.
- ۶- پورشهباز، عباس. (۱۳۷۲). رابطه بین ارزیابی میزان استرس رویدادهای زندگی و تیپ شخصیت در بیماران مبتلا به سرطان خون. پایان نامه کارشناسی ارشد، تهران، دانشگاه علوم پزشکی ایران.
- ۷- حبی، محمدباقر. فقیری، مژگان. موسوی، اسماعیل. سلیقه دار، آمنه. اسلامی، رضا؛ و ایمانی، هادی. (۱۳۸۹). نیازسنجی تربیتی و آموزشی و اولویت بندی آن در بسیج. فصلنامه روانشناسی نظامی، سال اول، شماره دوم.
- ۸- رحیمیان بوگر، اسحاق. شاره، حسین. حبیبی عسگرآباد، مجتبی. بشارت، محمدعلی. (۱۳۸۶). بررسی تاثیر شیوه‌های جرأت ورزی بر سازگاری اجتماعی. فصلنامه نوآوری آموزشی. شماره ۲۳، سال ششم: ۳۰-۵۴
- ۹- رسول زاده طباطبایی، کاظم. (۱۳۶۹). بررسی مقایسه‌ای عوامل فشارزای روانی-اجتماعی در رفتارهای مقابله‌ای بین مردم شمال و جنوب شهر تهران. پایان نامه کارشناسی ارشد، تهران، دانشگاه تربیت مدرس.
- ۱۰- طوسی، حسینعلی. مهری، عباس. (۱۳۹۰). عوامل موثر بر جذب نخبگان کشور به بسیج. دو فصلنامه علمی - پژوهشی مدیریت اسلامی، سال ۱۹، شماره ۲.
- ۱۱- طوسی، حسینعلی. مهری، عباس. (۱۳۹۰). عوامل موثر بر جذب نخبگان کشور به بسیج. دو فصلنامه علمی - پژوهشی مدیریت اسلامی، سال ۱۹، شماره ۲.
- ۱۲- کرمی، فاطمه. دغاقله، عقیل. حیدری زهراپور، معصومه. (۱۳۸۴). عوامل موثر بر استرس شهروندان تهرانی. تحقیقات علوم اجتماعی.
- ۱۳- مرادی پردنجانی، حجت الله. مطلبی، ساناز. (۱۳۹۳). بررسی عوامل موثر در مشارکت اعضای بسیج در ارتقاء نظم و امنیت اجتماعی. فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج، ۱۷(۶۴).
- ۱۴- نظافتی، ایرج. (۱۳۹۴). نسل سوم انقلاب در مدرسه عشق نقش بسیج دانش آموزی در عرصه علم و سازندگی. برگرفته شده از آدرس: <http://www.vista.ir/article>
- 15- Al-Ameri, M.H.I. Gee, I. Mua'ala, E.G.A. Wallymahmed, A. (2015). Ways of Coping to deal with Stress used by The Iraqi Repatriated Prisoners of the Iran-Iraq War, 1980-1988. KUFU JOURNAL FOR NURSING SCIENCES, Vol.5(1):1-12
- 16- Billings AG, Moos RH. (1981). The role of coping responses and social; resources in attenuating the stress of life events. Journal of Behavioural Medicine, 4: 139-157.
- 17- Folkman, S. Lazarus, R.S. (1986). Stress processes and depressive symptomatology. Journal of abnormal psychology, 95, 707 – 113.
- 18- Gambrell, E. Richey, c. (1975). An assertion inventory for use in assessment and research. Behavior Therapy, 6, 550 – 561.
- 19- Garcí a-Lo'pez, L.M. Gutí e' rrez, D. (2015). The effects of a sport education season on empathy and assertiveness. Physical Education and Sport Pedagogy, Vol. 20(1): 1–16.
- 20- Heidari Pahlavian A. Gharakhani M. Mahjub, A. (2011). H. Hostility, type a personality and coronary heart disease. Scientific Journal of Hamadan university of Medical Sciences, 15(4): 44-47.
- 21- Hill, C. Mentor, F. Hess, R. (2014). School Stress, Academic Performance, and Coping in College Freshmen. School Stress, Performance, and Coping, Vol 4(2): 90-97.
- 22- Wolf, L. Stidham, A.W. Ross. R. (2015). Predictors of Stress and Coping Strategies of US Accelerated vs. Generic Baccalaureate Nursing Students: An Embedded Mixed Methods Study. Nurse Education Today, Vol 35(1): 201–205.